

РОЗВІДКИ

Володимир Бойко

ЗЛАМ ЕЛЛАНА-БЛАКИТНОГО

Минулого року було відзначено сторіччя з дня народження видатного українського поета та політичного діяча В. Еллана-Блакитного. У плеяді українських письменників і поетів «розстріляного відродження» його ім'я стоїть дещо окремо. В. Блакитному не судилось пройти через ГУЛАГ — він помер від хвороби аорти ще 4 грудня 1925 року, але його ім'я поруч з такими, як М. Хвильовий, М. Зеров та іншими, було надовго викреслено з української історії та політики*. Це цілком природно, тому що за біографією, за духом своїм він цілком належав саме до цієї плеяди. Та навіть після зняття табу на твори В. Блакитного, увага приділялася періоду його співпраці з більшовиками та вступу до КП(б)У. Що ж до раннього періоду, типовою була небагатослівна оцінка: «Спочатку не знаходив правильного шляху в революційному русі»¹. Та навіть і зараз не приділено достатньо уваги поглядам та діяльності В. Блакитного в його ранній, так би мовити, чернігівський період.

Мабуть, даремно, адже він був одним з провідних українських діячів, що підтримали більшовиків в Україні. І саме їх підтримка не в останню чергу зробила можливою перемогу більшовизму в Україні. З цієї точки зору здається доцільним дізнатися, що в тих діячах, зокрема у Блакитному, було таке, що зробило можливим перетворення на більшовика. Для мене особисто є досить цікавим питання, як романтичний юнак став людиною, що проголосила у березні 1921 року: «Струнко! До лав єдиної Комуністичної партії більшовиків України — кроком руш»². Отже, есе присвячене відомим, та не дуже, сторінкам життя В. Блакитного до 1918 року.

В. М. Еланський народився 12 січня 1894 року в родині священника, що очолював приход у селі Козел Чернігівського повіту.^{3**} Коли Василю виповнилося чотири роки, помер його батько. З того часу погіршилось матеріальне становище родини Василя. Вона була не те щоб бідною, але постійно виникали матеріальні проблеми.⁴

1905 року Василь з мамою, Галиною Василівною, переїжджає до Чернігова. Але в місті жили лише зимою, а літом виїздили у села Козел чи Тулиголова Глухівського повіту до відомої української родини Модзалевських (до бабусі Василя). Мати поета співчувала українсь-

* Твори В. Блакитного не друкувалися в СРСР з 1932 по 1956 р.

** М. Кодацький подає іншу дату та місце народження 28.12.1894 р., село Хмільниця.

кому руку, під час революції 1905—1907 років вступила до «Просвіти», взагалі, була жінкою досить радикальних поглядів. Одного разу навіть врятувала підпільний гурток від поліції, заховавши в кишеню під білизною прокламацію⁵, декілька разів возила нелегальну літературу до Гомеля.⁶

З дитинства Василь мав можливість читати революційну літературу, чим він і користувався. Можна уявити, який компот був у голові дитини після тих листівок, як глибоко западає в душу хлопця звинувачення самодержавства в усіх дійсних і вигаданих гріхах.

Мати Василя була в дружніх стосунках з родиною Коцюбинських, отже, десь 1911 року Василь познайомився з Михайлом Коцюбинським, його дружиною Вірою Устимівною та донькою Оксаною,⁷ що стала його юначим захопленням. У Чернігівському архіві зберігся цікавий малюнок гімназистки В. Блакитного з підписом: «Поклон Коту. Коту (либо непосредственно, либо через Оксану)» і далі «любит мешаться не в свои дела»⁸. Що то за справи — зараз можна здогадуватись. Але, мабуть, не буде великою помилкою припустити, що то є діяльність таємного гуртка молоді, до якого Василь не хотів залучати Оксану, щоб не наражати її на небезпеку.

В. Блакитний відвідував «суботи» М. Коцюбинського,⁹ бував на всіх лекціях і виставах «Просвіти»¹⁰. Саме М. Коцюбинський та І. Шраг, за твердженням М. Кодацького, добирали літературу для Василя¹¹. М. Коцюбинський та І. Шраг мали сильний вплив на юнака в плані систематизації уявлень про сучасне йому суспільство та вироблення ідейних орієнтирів, а саме: необхідність відродження українського народу та народний соціалізм.

Була ще одна людина, яка помітно впливала на формування уявлень Василя, — вчитель малювання в семінарії М. Жук. На його уроках розмовляли тільки по-українськи, читали українські газети, в тому числі галицькі, влаштовували диспути. Саме цим, передусім, приваблювало навчання у Жука Василя¹².

Але політичні переконання це ще не все. Велике значення має вдача людини. Від цього багато в чому залежать способи втілювання ідеалів у життя, характер її діяльності. Згадує ровесник Василя Л. Ліман (Фрейман): «Это был замечательный талантливый юноша с прекрасной поэтической душой, пылкий революционер, борец, несмотря на всегда слабое здоровье, очень деятельный, с большой энергией». І далі: «он так любил цветы, так красиво, так поэтично понимал красоту их»¹³. Д. Дорошенко, зустрівши В. Блакитного в 1917 році, відзначав, що Василь «был очень скромным и симпатичным молодым человеком».¹⁴ Вимальовується людина, що, як то кажуть, думає серцем, а не головою, надзвичайно романтична та емоційна в тому, що стосується її переконань, людина, що дуже гостро відчуває несправедливість і бажає перебудувати світ навкруг себе. Отже, і не дивно, що в семінарії, де вчився В. Блакитний, він прославився, як не надто добрий учень. Треба відзначити, що навчання в семінарії було для Василя багато в чому вимушеним. Мати не мала змоги оплатити його навчання в гімназії, а в семінарії Василь вчився безкоштовно, як син священника¹⁵.

Одного разу Василь висловив свою думку щодо померлого керівника семінарії, внаслідок чого його ледь не вигнали з навчального закладу.¹⁶ Іншого разу, він бере активну участь в так званому «картопляному бунті», спрямованому проти жорстокого режиму життя і навчання в семінарії.¹⁷ П. Тичина згадував, як одного разу Василь заскочив у дільницю поліції і висловив усе, що він думав про її діяльність — без ніякої конкретної мети, так, щоб подратувати жандармів і довести, що він їх не боїться¹⁸. На відміну від інших семінаристів він жив

дома, отже, був дещо відсторонений від тих подій, що траплялися в семінарії. Можливо, стан здоров'я, можливо, сама система навчання в семінарії призвели до того, що Василь не міг похвалитися своїми успіхами в навчанні. З класу в клас переходив по другому розряду (до речі, як і його друг П. Тичина).¹⁹ Постійно отримував незадовільні оцінки, насамперед хронічно по «священному писанню», загальна оцінка ніколи не піднімалася вище «3», і, як не дивно, в одній чверті отримав «2» з літератури. Єдину п'ятірку по закінченні семінарії Василь отримав з поведінки. Але за спостереженням М. Кодашького: «Взагалі тихий і малопомітний в класі, він, проте, частенько діставав 4 з «поведінки» за різні порушення семінарських порядків, головним чином, щодо служби божої».²⁰ Врешті-решт Василь звернув з шляху батька, покинув семінарію і 1914 року вступив до Київського комерційного інституту (вже під час першої світової війни).

Як зазначав Д. Дорошенко, початок першої світової війни спричинив посилення гоніння на українську культуру, та водночас з'явилася надія на післявоєнну перебудову суспільства²¹.

Бажання зробити щось реальне призвело до того, що Василь, як міг, використовував своє кочове становище студента, чий вуз з Києва евакуювався до Саратова. Він перевозив нелегальну літературу. У Чернігові він часто виступав з рефератами на зборах шкільної молоді²². Мати Василя, Галина Василівна, згадує: у той час він організував гурток молоді, а свою хату перетворив на штаб-квартиру місцевої української молоді. Сама Галина Василівна не раз до півночі пильнувала біля хати. Після одного з таких зібрань син сказав матері: «Спасибі, мамочко, ти мені не мати, а товариш».²³ Отак — товариш, більше, ніж мати! Взагалі, подібні молодіжні гуртки не були новиною для Чернігова, але Василя явно тягнуло шонайлівіше. Він мав зв'язки з гуртками, де були Ю. Коцюбинський, В. Примаков²⁴. Серед книг, що читав Василь у той час, твори М. Драгоманова, К. Маркса, Ф. Ніцше, Нордау, І. Франка, Л. Українки²⁵. У Чернігівському архіві збереглися два самвидавських українських журнали: галицький «Вільна думка», що мав яскраво виражений самостійницький напрям*, та київський «Зоря», що, як видається, більше відповідав світоглядіві Василя того часу. Цей журнал ставив на меті «утворити орган молоді, але вже досить сталої української молоді серед шкільної організації та освітлювати події різностороннє», і далі «журнал повинен стати для нас зіркою вселюдських ідеалів, вкупі з тим це горнило, в якому виховується наша середня шкільна ідеологія»²⁶. Необхідність такої ідеології В. Еллан пояснював і важкими умовами, в які була поставлена українська молодь у містах України: «Тим, хто під впливом товаришів українців, після прочитаних книжок чи власним розумом дійшов до свідомості своєї української національності, доводиться у своєму духовному розвитку весь час іти проти течії, бо все оточення тягне до московського ґрунту»²⁷.

Займався Василь і цілком легальною діяльністю. Працював у Чернігівській архівній комісії²⁸, став одним із найдіяльніших членів хору «Черниговского отделения общества оказания помощи населению Юга России, пострадавшему от военных действий» під керівництвом А. К. Приходька. Як відомо, під цією «верноподданической» назвою

* — У нещодавно перевиданій праці Р. Млиновецького «Нариси з історії українських визвольних змагань 1917—1918» стверджується з посиланням на ЛНБ, що Василь Блакитний був членом глибоко законспірованої організації на кшталт мафії «Братство самостійників» і що саме за її дорученням В. Блакитний вступив до УПСР, а пізніше до КП(б)У. На сьогоднішній день твердження Р. Млиновецького залишається дуже сумнівним. Але повинен відзначити, що в журналі «Вільна думка» є програмні засади, висунуті ініціативним комітетом по створенню української самостійницької спілки, які дуже нагадують те, про що писав Р. Млиновецький. Можливо, тут існує якийсь зв'язок, але зараз нічого не можна стверджувати достеменно.

крилась українська організація, що постала з ініціативи українських лібералів. У великій мірі, завдячуючи цьому хору, українці Чернігова отримали легальний дах для просвітницької діяльності у найнесприятливіших умовах першої світової війни. Збереглася програмка виступу хору від 27 листопада 1916 року з правками В. Блакитного. У репертуарі українські народні пісні та українська класика. На фотографії весь хор, в тому числі і Василь, в українському національному вбранні.²⁹ Водночас, за даними О. Оглобліна, ім'я Василя згадується серед інших, що складали гурток молодих істориків, літераторів, мистецтвознавців, який сформувався навколо В. Модзалевського³⁰.

Щодо своїх переконань у той період, то Василь почувався досить впевнено. Так впевнено, що вступає у суперечку, щоправда, заочно, з таким авторитетом, як В. Винниченко. Справа в тому, що в одній із статей в «Українській житни» В. Винниченко звинуватив українську молодь в пасивності. Молодий Василь сприйняв це звинувачення майже як особисту образу і відповів майбутньому голові Генерального Секретаріату: «А раз молодь українська зараз не виявляє себе по-верхово гучною, всім видною акцією, і раз вона мовчить, зіпківши уста, то які ж підстави, який ґрунт мали Ви для того, щоб налетіти (як штабний генерал з тилу на «фронт») з доганями, істеричними вигуками про антидемократизм».³¹

Що ж, у наступні роки Василь і українська молодь розвинули неабияку діяльність, і гучних акцій було більш ніж достатньо, а от про демократію швидко довелось забути.

Події 1917 року Василь зустрів людиною впевненою в собі, переконаною в необхідності революції і готовою зробити все від нього залежне для наближення «волі огнесвіту» для свого народу. Про це свідчить і дореволюційний вірш «Україна»: «Тобі, Україно моя, і перший мій подих, і подих останній», а далі «Вогню ж, динаміту. Хай згине минуле в ім'я будучини»³².

Тут гостро відчувається більшовицький запал на руйнацію всього, що стоїть на шляху до майбутнього, поряд з гарячим бажанням працювати на користь «будучини» України. Лютнева революція відкрила таку можливість. У Чернігові, як і скрізь в Україні, відроджується легальний український рух. Вже 18 березня в Чернігові відбувається збори українців міста. Треба сказати, що українців у Чернігові була третина населення, але вони мали лідера І. Л. Шрага — людину надзвичайно шановану в місті. Саме він очолив у перші дні революції комітет представників громадських організацій. І от на зборах поряд з такою людиною виступає В. Блакитний, представник студентства. Він закликав «ту велику частину української інтелігенції, яка відбилася від української бідної і виснаженої маси, звернутися до праці на користь рідного краю під українським прапором».³³ Взагалі, питання про сутність і завдання української інтелігенції було болючим для В. Блакитного.

24 квітня 1917 року в Чернігові відбуваються перші загальні збори товариства «Просвіта». На цих зборах виступає В. Блакитний. Він звернув увагу на дефіцит української літератури і запропонував заснувати видавництво «Десна» при «Просвіті»,³⁴ що й було зроблено у червні 1917 року.³⁵ Збори обрали раду «Просвіти» з 15 членів, куди увійшов і Василь³⁶.

Василь стає інструктором Центральної Ради, бере участь у роботі комітету по охороні пам'яток старовини.³⁷ Водночас створюється чернігівська організація УПСР, яку очолив Василь. У 23 роки Василь — один із лідерів українського соціалістичного руху в губернії. Він з головою пірнув у політику. Навчання, особисте життя лишилося

десь позаду. Не звертає Василь уваги на засторогу лікарів, що категорично вимагали від нього спокою³⁸. Василь належав до тієї когорти молоді, що своїм першочерговим завданням вважала робити революцію, спалюючи в ній самого себе.

УПСР, головою філії якої став В. Блакитний, повинна була контролювати у губернії селянський рух. І вона досягла в цьому неабияких успіхів. Що ж до Василя, то на другому селянському з'їзді Чернігівської губернії він обирається кандидатом до виконкому Ради селянських депутатів³⁹, на третьому з'їзді повноправно входить до його складу⁴⁰. Місцева філія УПСР швидко досягла входження селянських Рад до Всеукраїнської селянської спілки. З вересня Чернігівська УСС видавала власну газету «Народне слово», одним з редакторів якої став В. Блакитний⁴¹. Довгий час, принаймні до серпня 1917 р., Чернігівська філія УПСР входила до об'єднаної організації міста, що складалася із представників усіх інших українських партій та організацій. До речі, це унікальне в умовах тогочасної України об'єднання зробило можливим під час серпневих виборів до міської Думи стати Чернігову єдиним губернським містом, де Український блок отримав відносну більшість.⁴² Але популярністю серед мешканців міста УПСР не користувалась. Все ж довгий час очолювана В. Блакитним філія найрадикальнішої української партії трималася тактики єдиного українського фронту. На загальних зборах українців міста 30 квітня Василь зазначав: «Коли погрожує народові якийсь ворог, коли єсть спільна мета, то всі партії об'єднуються під одним гаслом... але не забуваючи своїх різниць, стежучи одна за одною».⁴³

Серед документів є одна чернетка, що свідчить, як глибоко прагнув з'ясувати для себе проблему нації В. Блакитний. У цьому документі Василь ставить запитання пунктами і добирає до них літературу:

I. Нація і національне питання.

1. Нація, її походження і прикмети.
2. Поділ націй на пануючі та поневолені і як наслідок цього поділу національно-визвольна боротьба.
3. Національна ідея і її аргументи.

II. Українська нація.

1. Територія України та її особливості.
2. Антропологічні особливості.⁴⁴

Прикметно, що Василь ні слова не пише про співвідношення класів у нації. Мабуть, тоді класова боротьба для нього ще не стала головною рушійною силою історії. Але події в країні штовхали таких, як Василь, що з дитинства був переконаний у вищій мудрості народу, саме на шлях класової боротьби, що з часом все сильніше розпалювалася в країні. І нехай багато хто з сучасників Василя цього боявся, та чи не варто заради вищого блага народу піти до кінця? Ось що писав з цього приводу В. Еллан відразу після першої урядової кризи: «Чи погодяться міністри-капіталісти бути пішкою в руках соціалістів? Очевидно — ні, і волею-неволею міністрам-соціалістам доведеться взяти владу в руки — або її цілком віддати... правда це не бажано, бо ми не доросли до соціалістичної революції. Але коли постане питання про долю революції, а вона в небезпеці, Совети мусять не боятися взяти владу».⁴⁵ Як бачимо, позиція майже більшовицька. Вражає те, що це стверджує людина, яка значною мірою розуміла небезпеку поглиблення революції, що може закінчитися катастрофою і пануванням авархії. Про це свідчить стаття В. Блакитного від жовтня 1917

року: «Останні вибори (земські) показують, що ідея революції, її гасла або зовсім не дійшли до села, або дійшли в якомусь невідомому і чужому для нас вигляді, що в психіці села відбувається якась таємна для нас робота — робота без нашої участі і тому може не на користь революції виллється ця робота, коли ми не прислухаємося до тих уроків, які дає історія, коли ми і надалі не звернемо найпильнішої уваги до глибини народної». І як висновок — заклик до «Організованої праці на поглиблення революції».⁴⁶

На мій погляд, наведений уривок показує головну причину переходу В. Блакитного, врешті-решт, до більшовиків. Це намагання завжди бути з народом, відповідати на заклик народної душі. А поскільки більшовицькі настрої охопили народ — звідси рішення В. Блакитного. Щоправда, до кінця свого життя він лишався саме українським більшовиком, намагаючись виправити те негативне, що, як йому здавалося, було притаманне більшовизму у національному питанні.

Таким чином, життя і творчість В. Блакитного — поєднання постулатів боротьби класової і національної. І якщо у раннього В. Еллана переважала ідея нації над усіма іншими, хоч і соціальним змінам відводилось чільне місце, то у пізнього відбувся перехід на користь класу — гегемона пролетарської революції. Сліди цієї боротьби знаходимо в газеті «Народне слово».

У третьому номері цього часопису надруковано статтю В. Еллана «Про мир». Василь дуже чітко виділяє найлютішого ворога всіх трудящих — буржуазію. Саме заради неї ведеться війна. Вихід з цієї війни Василь вбачає в іншій: «Незабаром той час, коли робітники всіх народів подадуть один одному руку і почнуть останню, рішучу війну пригноблених з пануючими, бідних з багатими».⁴⁷ Це вже чистої води більшовизм. І так писалося саме для темного народу, від якого можна було чекати всіяких експесів.⁴⁸ Мабуть, Василь дуже повірив у твердження В. Леніна про те, що «жодна велика революція в історії не обходиться без громадянської війни», але зараз «це не громадянська війна буде, а зовсім безнадійний бунт купки корнілівців».⁴⁹

Та здоровий глузд ще не покинув цю людину. Він не міг не бачити, до чого призводить перенесення абстрактного гасла знищення буржуазії на конкретних людей. Можливо, тому через кілька днів з'являється інша стаття «Буржуазія і боротьба з нею». Автор стверджував, що народ якось не так, як треба, розуміє поняття «буржуазія і робітничий клас» і намагається пояснити народові, що ж то воно є насправді і проти кого треба боротися. За В. Елланом, робітничий клас — то професійне робітництво, трудове селянство та інтелігенція, а буржуазія — це фабриканти, поміщики, промисловці. Саме проти них треба боротися, а не взагалі проти тих, хто в «піджаках ходить»⁵⁰, мабуть, як і сам Василь. Ось такий двокольоровий світ. Така спроба пояснити в умовах осені 1917 року була, на мій погляд, марною тратою паперу. Що ж до практичної діяльності В. Блакитного, вона була спрямована на подальше «поглиблення революції».

29—31 листопада 1917 року в Чернігові відбулася конференція волостей і гарнізону Чернігова, роботою якої керував В. Блакитний. Серед іншого ця конференція підтримала збройне повстання в Петрограді, чого не зробила в Чернігові жодна громадська організація, включаючи Ради робітничих і солдатських депутатів. Крім того, конференція висловилася за передачу землі селянам до Установчих зборів.⁵¹

Мабуть, за подібного роду дії та виступи керівництво УПСР включило В. Блакитного зі списків кандидатів до Установчих зборів.⁵²

хоча особисто він доклав немало зусиль для агітації за список номер 10 УПСР. Зберігся вірш-агітка, в якому В. Блакитний закликав головувати за список УПСР тому, що, на його думку, він мав наступні переваги:

Він боронить справу селянина,

А буржую гонить в спину клина.

Не пошле він під німецьку кулю,

Фабрикантам дасть велику дулю.⁵³

Ось так — щоб дійшло до останнього селянина. Отже, цілком логічно, що наприкінці 1917 — на початку 1918 року В. Блакитний був серед групи заколотників, що хотіли висадити в повітря УЦР та порозумітися з більшовиками.⁵⁴ Спроба не вдалася, але В. Блакитний остаточно зіпсував відносини з керівництвом своєї партії.

Розповідь про В. Блакитного буде неповною, якщо не згадати його ставлення до інтелігенції. Питання для В. Блакитного дуже болюче, бо, напевне, він відносив до неї і самого себе. Тут на передній план виступає національна проблема. Найбільше дстається від В. Еллана тим «тоже малоросам», потомкам козаків, перевертням і ренегатам, які найбільше ненавидять все українське якраз тому, що діди їх — козацька старшина — колись вольності народні московським царям та боярам за маєтки продали.⁵⁵ Саме вони, на думку В. Еллана, є найлютішими ворогами України, а не «Киевлянини» і йому подібні. Малороси працюють «на обивателя в нації», підходять до всього з міркою «свинячого кутка», але В. Еллан впевнений, що їх гра на рідній темноті буде програна.⁵⁶

Не забуває В. Блакитний і ідейних противників всього українського. У той час, як, власне, і тепер, ці люди прикривались протиставленням «ми — вони». «Ми» — «проводники общечеловеческих идей», «вони» — «націоналісти».⁵⁷ Та якось воно так дивно було, що прихильники «общечеловеческих идей» не бажали ні вивчати українську мову, все життя проживши в Україні, ні шанувати української культури, в кращому випадку сприймаючи її лише на шароварному рівні. Зате добре володіли російською мовою і шанували насамперед російську культуру (яка, між іншим, того дійсно заслуговує), а не якусь абстрактну «общечеловеческую». 78 років тому В. Блакитний звертався до них: «Коли ви живете на землі українського народу, їсте його хліб, ви не можете відмовитися від своєї пайки творчої роботи, коли ви дійсно хочете добра народові, з якого живете, бо тільки національним шляхом прийде народові світ. В момент народного відродження не може бути «ми і вони», а мусить бути велике творче «ми», велике єднання всіх творчих сил, бо коли хто в критичний момент не з народом, той проти нього».⁵⁸

Не забуває В. Блакитний справжньої української інтелігенції, «української не за походженням, а за своїм національно-політичним переконанням» — тут є велика проблема: незнання великою її частиною рідної мови та історії, орієнтація на Москву: «Український інтелігент, що не розумів би московської мови, не читав би московських газет, книжок — всім тим українцям здавався б якимось дикуном, або людиною з Марса».⁵⁹ Звідси парадоксальний висновок — української інтелігенції взагалі немає, бо «не може бути інтелігенції двоїнаціональної, двокласової, як рівне не може бути інтелігенції, що за класою, за нацією».⁶⁰

Та В. Еллан іде далі і ставить під сумнів правомірність існування термінів «російська інтелігенція», «російська культура» — бо вони були наслідком грабунку царатом підкорених народів.⁶¹

Що ж, зараз можна сказати, для України відтік найліпших її представників мав справді жахливі наслідки, він призвів до того, що в 1917 році в Україні не було досить сильної української духовної еліти, яка була б спроможна натиснути на гальмо поглиблення революції та втримати під контролем народний рух.

Після таких роздумів В. Еллана боляче дивитись на те, що він писав вже за радянських часів: «Ставимо на своєму прапорі лише класові, революційні, комуністичні гасла, одкидаючи як другорядне дрібниці»⁶².

З вище наведеного ясно, що злам цей відбувся не за один день, але ж відбувся. Якщо ж говорити про хронологію, то, мабуть, то була спроба заколоту проти УЦР. З цього моменту В. Блакитний вже не тільки думає, а й діє по-більшовицьки. Отак бажання щастя для свого народу призвело цю людину до розпалювання класової ворожнечі. Порівнюючи В. Еллана з С. Есеніним, М. Хвильовий зазначав, що, якщо в останнього лірик переміг революціонера, то Василь повісив в собі лірика на користь революції.⁶³ Та хіба ж він був один такий? Ціла когорта українських діячів шукала вихід зі становища, що склалося в Україні під час громадянської війни, в українському більшовизмі. Ця ідея дійсно досягла великих успіхів в плані українського відродження в 20-і роки. Одним з її ідеологів і став В. Блакитний, але, врешті-решт, вона зазнала щілковитої поразки. Її носіїв фізично знищили. Та, як би там не було, В. Блакитний — частина нашої історії. «Треба при звичаюватися до думки, — відзначав І. Лисяк-Рудницький, — що хиби і похибки української революції, без уваги на тих, хто їх робив, ішли на рахунок усїєї нації, бо всім, а не тільки однопартійцям, доводилося за них платити. Подібно й успіхи та досягнення — це наш спільний капітал».⁶⁴

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА:

1. Недзівський А. Передмова // В. Еллан (Блакитний), твори в двох томах. — К., 1956. — Т. 1. С. 7.
2. Кан Г. Некролог В. Блакитного // Всесвіт. — 1925. — № 22—23. — С. 2.
3. Недзівський А. Назв. праця. — С. 7.
4. Еланська Г. В. Спогади // Всесвіт. — 1928. — № 49. — С. 4.
5. Там же.
6. Кодацький М. Нотатки до біографії В. Блакитного // Червоний шлях. — 1930. — № 10. — С. 124.
7. Еланська Г. В. Назв. праця. — С. 4.
8. Державний архів Чернігівської області. — Ф. — Р. 1397 — Оп. 1 — Спр. 9 — Арк. 3.
9. Еланська Г. В. Назв. праця. — С. 5.
10. Кодацький М. Назв. праця. — С. 124.
11. Там же. — С. 129.
12. Там же. — С. 129.
13. ДАЧО. — Ф. Р. 592 — Оп. 1 — Спр. 13. — Арк. 11, 15.
14. Дорошенко Д. І. Война и революция на Украине // Революция на Украине по мемуарам белых. — К., 1990. — С. 83.
15. Еланська Г. В. Назв. праця. — С. 5.
16. Літературна Україна. — 1974. — 12 січня.
17. Еланська Г. В. Назв. праця. — С. 5.
18. Літературна Україна. — 1974. — 12 січня.
19. Кодацький М. Назв. праця. — С. 128.
20. Там же. — С. 127, 128.
21. Дорошенко Д. І. Мої спомини про недавнє минуле. Мюнхен, 1968. — С. 98.
22. Кодацький М. Назв. праця. — С. 133.
23. Еланська Г. В. Назв. праця. — С. 6.
24. Кодацький М. Назв. праця. — С. 130.
25. Там же. — С. 133.
26. ДАЧО. — Ф. Р. 1397 — Оп. 1 — Спр. 12. — Арк. 3.
27. ДАЧО. — Ф. Р. 1397 — Оп. 1 — Спр. 3. — Арк. 14.
28. Кодацький М. Назв. праця. — С. 133.

29. ДАЧО. — Ф. — Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 10.
30. Оглоблін О. Микола Василенко і Вадим Модзилевський // Український історик. — 1966. — № 3—4. — С. 23, 24.
31. ДАЧО. — Ф. — Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 15.
32. В. Еллан (Блакитний). Твори. — К., 1956. — Т. 1. — С. 68.
33. Черниговская земская газета. — 1917. — 24 березня.
34. ЧЗГ. — 1917. — 28 квітня.
35. ЧЗГ. — 1917. — 16 червня.
36. ЧЗГ. — 1917. — 28 квітня.
37. Кодацький М. Назв. праця. — С. 135.
38. Там же. — С. 135.
39. ЧЗГ. — 1917. — 27 червня.
40. ЧЗГ. — 1917. — 10 жовтня.
41. ЧЗГ. — 1917. — 27 червня.
42. Терещенко Ю. І. Політична боротьба на виборах до міських Дум України в період підготовки жовтневої революції. — К., 1974. — С. 95.
43. Кодацький М. Назв. праця. — С. 135.
44. ДАЧО. — Ф. — Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 6. — Арк. 1.
45. ДАЧО. — Ф. — Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 6. — Арк. 6, 7.
46. ЧЗГ. — 1917. — 3 жовтня.
47. Народне слово. — 1917. — 7 жовтня.
48. ДАЧО. — Ф. — Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 5. — Арк. 1.
49. Ленін В. І. Чи вдержать більшовики державну владу? // Повне зібрання творів. — Т. 34. — С. 307.
50. Народне слово. — 1917. — 10 жовтня.
51. Народне слово. — 1917. — 4 грудня.
52. Недзівський А. Назв. праця. — С. 10.
53. ДАЧО. — Ф. — Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 2.
54. Дорошенко Д. І. Історія України. 1917 — 1923. — Т. 1. — Нью-Йорк. — С. 260.
55. ДАЧО. — Ф. — Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 5. — Арк. 3.
56. Там же.
57. ЧЗГ. — 1918. — 16 (29) березня.
58. Там же.
59. ДАЧО. — Ф. — Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 5. — Арк. 4.
60. Там же.
61. Там же.
62. Архів музею української літератури. — Ф. — 781. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 1.
63. Хвильовий М. Передмова // Вас. Еллан. Поезії. — Харків, 1927. — С. 20.
64. Лисяк-Рудницький І. Українська революція з перспективи сорокаліття // Лисяк-Рудницький І. — Есе. — К., 1994. — Т. 2. — С. 42.

